

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,— per jaar, voor
België f 6,—. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DE VERLEIDING VAN HET WONDER

In dit laatste kwartaal van het jaar zult u mij elke maand één keer voor deze microfoon kunnen horen en ik zou in drie voordrachten eigenlijk wel graag iets samenhangends over het humanisme willen vertellen. Het is in het algemeen al de bedoeling, dat u wekelijks op dit uur over het humanisme wordt onderhouden, maar het prikkelt ons altijd om in een zó kort bestek een inzicht in het meest wezenlijke van onze levensovertuiging te moeten leveren. Ik ga dus nu proberen in die driemaal één kwartier u een indruk te geven van wat wij aan voornaamste overwegingen koesteren. Aan het slot zou ik dan willen dat u bij benadering begreep, niet wat *het* humanisme nu is, maar *dat* er een humanist voor deze microfoon heeft gezeten en dat u in het bezit bent van vergelijkingsmateriaal om mij in mijn *geestverwanten* en in mijn *geestverwanten mij* te herkennen. Het is al duidelijk dat ik daarbij niet kan volstaan met wat men noemt „een strikt persoonlijk woord”. Want als *iets* al meteen het humanisme kenmerkt, dan is het de principiële neiging om het strikt persoonlijke — waar wij uiteraard wel van moeten uitgaan — nauwgezet en oprecht te toetsen aan het algemeen geldige. Ik moet dus dat persoonlijke te buiten gaan om de levensovertuiging te schetsen die ik verworven heb en dagelijks verwerf door de verstandhouding met de anderen.

Als ik het goed zie bevat de levensovertuiging die een mens huldigt altijd drie elementen: er zijn dingen waar men *tegen* is of waar men bezwaar tegen heeft — er is *twijfel* en onzekerheid en er zijn zaken waar men *vóór* is. Over deze elementen van het humanisme wil ik praten: over het „tegen”, over de „twijfel” en over het „vóór”.

Vanochtend zou ik graag willen proberen om zo precies mogelijk te omschrijven wat, naar mijn smaak, voor humanisten het belangrijkste object is van verzet, van afkeer, van afwijzing.

Nu geloof ik dat ik dat het beste doen kan door u een verhaal te vertellen dat mijzelf altijd is voorgekomen als een staaltje werkelijke menselijke bedruktheid.

Er was een oud verkommerd joodje. Hij had zijn vrouw verloren, zijn zonen en een dochter. Zijn zaak was verlopen, zijn bezit verloren gegaan. Nu woonde hij — oud en breekbaar — op een klein kaal zolderkamertje. Het was er koud en vochtig. Laat ik niet vergeten te vertellen dat een ruit gebarsten was. Nóg steeds liep alles hem tegen, de beker raakte niet leeg. Maar op een ochtend toen hij zijn karig maal zat te gebruiken, viel een sneetje brood dat hij net gesmeerd had, op de grond. Gauw raapte hij de boterham op: boter zat bóven. Hé, dacht het mannetje, dát is een *teken*, het sneetje brood is niet op de beboterde kant gevallen. „Zou er nu eindelijk een wending in mijn leven zijn aangebroken?”

Nóóit was hem iets meegefallen, alles kwam altijd helemaal verkeerd uit — en nu dit gelukje!

Dáár moest hij met de rebbe over spreken. Hij repte zich naar de rabbijn die enige straten ver woonde. De rebbe hoorde het hele verhaal aandachtig aan; hij kende het rampzalige leven van het mannetje, en hij knikte bedachtzaam toen hij het verhaal van het onverwachte gelukje van de goed gevallen boterham had gehoord. Ja, de rebbe gaf toe dat dit, wel luttele maar toch zo veelbetekenende, voorval niet voorbijgegaan mocht worden. Hij moest er eens gezet over nadenken; 't was niet eenvoudig. Hij moest maar eens terugkomen en het mannetje ging heen, al vervuld van benauwde hoop. De volgende morgen repte hij zich bijtijds naar de rebbe om te vragen of die al een conclusie had getrokken. Nu, de rebbe had diep nagedacht, gewikt en gewogen, maar tot een *besluit* was hij nog niet gekomen.

't Was een heel moeilijke vraag en er hing veel van af; een wending in iemands levenslot is tenslotte geen geringe zaak. Nee, een zéker oordeel had de rebbe zich nog niet gevormd. Hij moest nog maar eens terugkomen. De rebbe wilde er ook met zijn collega's over spreken.

In gespannen verwachting ging het ventje weer naar zijn kamertje. Hij kon de volgende dag bijna niet afwachten. En ook op dié dag durfde hij niet naar de rebbe toe te

gaan. Hij zei wel tegen zichzelf dat het niet beleefd was de rebbe zo vaak achtereen lastig te vallen, maar hij voelde ook zo nu en dan dat de vrees voor een ontmoedigend uitsluit hem weerhield.

De volgende morgen kon hij nauwelijks wachten tot het daglicht er was. Al heel vroeg was hij weer bij de rebbe. Maar diens ernstige gezicht, niet meer nadenkend, eer terughoudend, voorspelde weinig goeds. Angstig vroeg het zielige ventje: „Rebbe, kàn het niet zijn, dat mijn leven beter wordt, dat mijn lot zich heeft gekeerd?”

„Nee”, zei de rebbe, zuchtend. „Nee”. Ik heb er lang en diep over nagedacht. Ik heb de kwestie besproken met een collega — maar nee. Je mag niet aannemen dat van heden af je lot is gekeerd. Die voordelig gevallen boterham mag je niet beschouwen als een teken van wending in je leven. Het is hard — *je moet maar denken dat je je boterham aan de verkeerde kant had gesmeerd.*

Zoals ik al zei, ik heb dit verhaal altijd beschouwd als één van de meest navrante, aangrijpende voorstellingen van menselijke verlegenheid, maar vooral ook als een zeldzaam staaltje van het menselijke verlangen naar het wonder.

Wij humanisten onderscheiden ons niet van onze gelovige medemensen doordat wij er andere gevoelens, andere wensen, andere behoeften op na houden. Net als ieder ander verlangen wij naar onbekommerd behoud van wie ons lief zijn. Als in ons gezin of in onze familie door een ongeneeslijke ziekte iemand ten dode is opgeschreven dan komt ook in ons hart het hartstochtelijke verlangen op dat er iets zal gebeuren, dwars door alle verwachtingen en waarschijnlijkheden heen, waardoor ineens alles weer goed is.

Wat ons alleen onderscheidt van verscheidene medemensen is, dat wij de stap van heftig verlangen naar hoop op de vervulling — dus geloof in het wonder niet kunnen zetten. Dat is geen zaak van onwil, van eigengereidheid. Onze ervaring, maar vooral *ons redelijk besef* verhinderen ons te geloven in het wonder dat alle verloop te boven gaat. Er is toeval: door het grillig, onoverzichtelijk kruisen der reeksen van gebeurtenissen — maar in een *doorbraak* van het menselijk verloop der dingen, in het *wonder* geloven wij niet.

Sommigen zeggen: dat laat ik gelden voor het heden, vroeger gebeurde het wél en die tijd zal weer komen. Daar kunnen we dan over zwijgen omdat ik mij nu graag wil oriënteren in het heden. Anderen zeggen: ja, het wonder doet zich nog wel voor, maar op zeldzame momenten, en dan duiden ze op enkele gebeurtenissen op zekere plaats, op enig tijdstip van de laatste vijftig jaar. Daar hoeven we dan óók niet over te praten — want al zou de uitleg van die feiten de toets van een grondige kritiek kunnen doorstaan, hetgeen ik bestrijd, dan nóg bieden die verschijnselen te schrale hoop voor de leniging van het veelvoudig leed in het leven van elk der miljoenen die nu op dit ogenblik leven en naar uitkomst verlangen. Zóveel wonderen heeft geen God der mij bekende godsdiensten in petto. Wij mensen moeten het naar onze overtuiging *doen* met het verdriet en met de tegenslag, wij moeten er mee leven; en als er iets te redden valt,

moeten we het zelf doen.
En dat doen we ook, en hoe!

Als men zegt: de mens is van nature godgelovig van aard, dan is dat ten dele en alleen in bepaalde zin waar. De mens zoals wij die tot heden kennen bezit inderdaad de impuls tot hoop op bovenmenselijke hulp en redding. Maar even waar is het, dat die mens met geweldige energie en vindingrijkheid van het eerste ademen van leven af noest bezig is zonder enige bijgedachte zijn problemen zélf op te knappen, ofschoon hij daarstraks nog wanhopig snakte naar de bijstand van een almachtig wezen. De binnenkant en de buitenkant van het leven, het leven zelf en de gehele wereld doorzoekt die mens en hij grijpt al naar andere werelden — niet gehinderd door de herinnering aan de kleine, fraaie mythe omtrent mens en wereld die hij zojuist tot eigen zekerheid had geconstrueerd. Maar hoe driest we ook doende zijn met onze menselijke mogelijkheden, aan de *verleiding* van het wonder, aan het versagen van het menselijke staan wij voortdurend bloot. Wij nemen dit waar, niet alleen als we goed op onszelf letten, maar ook en veel duidelijker als wij de gehele mensheid in zijn geschiedenis overzien. De onzekerheid en de onveiligheid, de benauwdheid voor de beperktheid van onze menselijke vermogens tegenover de rampen van het leven, kunnen zo beklemmend worden dat we ons een heel eind weegs begeven in het geloof aan bovenaardse leiding en redding. Want dan *krijgt* het leven en de wereld een ander aanzien. Dan ontstaat de schone voorstelling van een bestaan dat met een begin en met een einde

Kalender 1966

De kalender 1966 van het Humanistisch Verbond is verschenen. Deze is thans in *2-kleurendruk* uitgevoerd.

De prijs van . . **f 12.50**
is gehandhaafd

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond Utrecht

In de omschrijving:
KALENDER 1966

ligt ingekapseld in de grootse, goede bedoeling van een onaantastbare almacht. Van al wat ons overkomt moet dan een hogere zin en een superieure bedoeling verondersteld worden, al onderscheiden we er de inhoud niet van.

Je zou kunnen zeggen: nou, is dat niet prachtig? De eerste bedenking is al: wie slaagt er in dit geloof te bereiken? Letterlijk: wie kan zo ver *reiken*, dat hij over kan stappen uit het leven van angst en vrees, benauwdheid en beduchtheid? Ieder weet het antwoord wel.

Maar er is meer. De mens is een grillig wezen, om niet te zeggen: een tragisch wezen. Nauwelijks heeft een mens zich heerlijk neergezet bij zijn visie van een volmaakt geordend bestaan, waarin alles in een hogere zin gebed ligt — of er steekt twijfel in hem op. Is die eeuwige zekerheid wel zo vast als een rots? Het veelvuldig gebruik van het woord *rots* in het religieuze spraakgebruik duidt al op die gedachte, waarvan de krampachtige wens vader en moeder tegelijk is. Die wandeling van het geloof is niet alleen voor die gelovige zelf dan een rampzalige zaak.

De vrees voor nieuwe onzekerheid met vlaggen van gevoel van onveiligheid heeft de neiging de schuld buiten zich zelf te zoeken. Geloofstwijfel noopt tot nieuwe inspanning der verbeelding, maar óók tot bedilzucht voor de omgeving. De angst der onzekerheid steekt zo hevig, dat irritatie ontstaat door elke versterking van buitenaf. Het dogma is geboren, de geestelijke domperij en de intolerantie.

Het wonder is een verleiding, een verleiding die wij allen in ons leven ondergaan. De grilligheid van het verloop des levens, dat onafhankelijk van onze gevoelens voor recht

er: billijkheid zich voltrekt, noopt ons soms tot hoop op een plotseling doórbreken van de goede wil van een genadig opperwezen, op een *wonder*.

Het is een geesteshouding, een wijze van reageren, waardoor de aandacht voor het *hier* en *nu* wordt verzwakt. Het is een neiging van versagen van het menselijke, het is de verzwakking van onze *eigen* verantwoordelijkheid — en in feite: een verraad aan de *menselijkheid* waarvan wij de dragers zijn. Welnu wij humanisten verenigen ons in *beginnel* in het verzet tegen de neiging om *buiten* de menselijke mogelijkheden elders hulp of redding te verwachten.

Wij zijn er van overtuigd, dat — zo er iets gedaan kan worden — het de mensen zijn die het moeten doen: door hun inspanning, door hun aandacht, door hun vindingrijkheid, door hun openheid vooral ook voor alle mogelijkheden. Het onbehagen voor de rampen des levens willen wij niet laten stijgen tot een paniek die ons voert op de weg naar verdichting en naar verdrukking der tegensprekers. *De verleiding van het wonder* **weestaan wij voornamelijk doordat wij voor de twijfel niet bang zijn.**

Er is een heel oude legende. De almachtige had de gewoonte soms een ziel te grijpen die op weg was naar het leven om een mens te worden. Zo sprak de almachtige er eens één aan: 'Wil je niet liever blijven op de eeuwige en oneindige velden?' 'Nee', zei de nog ongeborene, 'ik wil leven als mens.' 'Ja, maar het leven is vol zorg en moeite.' 'Maar ook vol liefde en vreugde,' antwoordde de ziel. 'Ja,' zei de almachtige, 'maar daardoor ook vol verlies en pijn. De ongeborene aarzelde, zei tenslotte: 'laat mij toch maar mens worden. Ik wil het beleven.'

P. SPIGT

herfstmelancholie

in mijn hand liggen twee bruine glanzende kastanjes
teken van een komende winter
afscheid van een zomer vol emoties,
mensen en gebeurtenissen
maar overladen van eenzaamheid

konden wij ons nog maar eenmaal terugtrekken
in ons glazen paleis
en in stilte ons geluk vasthouden

wij zouden de tijd doen laten stilstaan
alle verwarrende gedachten
verlieten ons ongemerkt

maar wij kunnen niets vasthouden
noch doen laten stilstaan
want de herfst is reeds ingetreden

TON LUITING
Humanistisch dichter
geb. 1936

lezingen voor de radio

zo. 24 okt. VARA 9.45 uur: W. Holtland: „Lorenzo Valla of de geboorte van een wedergeboorte”.

zo. 31 okt. VARA 9.45 uur: A. D. Belinfante: onderwerp nog niet bekend.

zo. 7 nov. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

VLIEGEN

E nige tijd geleden bevond ik mij ongeveer anderhalf uur gaans van de mooie Duitse stad Frankfurt. Als ik zeg anderhalf uur gaans duidt dit meer op de afstand dan op de lichamelijke prestatie. Want de zeven kilometer die mij van het Goethehuis scheidden, zou ik dank zij de wetten van de vrije val gemakkelijk in een paar minuten hebben afgelegd. In omgekeerde richting gaande zou ik waarschijnlijk nooit aankomen. Want alleen heel sterke en goed getrainde jongemannen, voorzien van veel hulpmiddelen, kunnen zeventuizend meter steil omhoog klimmen.

Met andere woorden: Ik zat in een vlieg-machine. Dat overkomt mij een enkele maal. Niet vaak en ik ga nooit ver. Met de reizigers die kind aan huis zijn op de vliegvelden van New York en Tokio en die vinden dat de koffie in Beiroet beter smaakt dan in Caracas kan ik mij niet meten. Er zijn mannen met koffertjes die geheel onder de plakbriefjes van grote hotels bedolven zijn en die op voet van jij en jou staan met de stewardessen. Zij mogen Toos en Winnifred en Pepita en Sigrid bij de voornaam noemen en krijgen onderweg een extra streekje over hun bol. Zó ver ben ik nog niet en ik vrees ook nooit zover te komen.

Ik heb slechts een beperkte ervaring in het lokale verkeer. Verder dan één, twee, drie uur ben ik nooit van huis geweest en als het al eens langer geduurd heeft kwam dat door de gebruikelijke vertraging. De vliegtuigen, waarvan ik gebruik heb gemaakt, waren zelden op tijd.

Het luchtverkeer, zo meen ik, heeft zijn goede vorm nog steeds niet gevonden. Als ik een spoorkaartje koop, mag ik daarmee naar de trein gaan en instappen. Dat lijkt een natuurlijke zaak. Maar bij de vliegerij is het anders. Ten eerste koopt men daar niet. Men boekt. En men verwerft geen kaartje, maar een ticket. Dit zijn tekenen van onvolwassenheid. De vliegerij, hoewel steeds meer bedreven, houdt iets buitengewoons.

En als ik dan geboekt heb en mijn ticket in mijn zak heb dan moet ik nog eens een fors bedrag betalen om te mogen instappen. Indien het werkelijk waar is, dat het vliegwezen zonder dit bedrag op de fles zou gaan, ware het beter het meteen maar in de prijs van de ticket op te nemen. Stel u de kruidenier voor, die zou zeggen: „Ziedaar meneer, een pond suiker. Dat is dan zestig cents en drie centen voor het betreden van de winkel, want de huur moet ook betaald worden.” Het zou ons vreemd voorkomen, maar de vliegklanten worden op deze wijze behandeld.

Vaak springt men toch raar met die klanten om. Van het kleine aantal luchthavens, dat ik bezocht heb, was het grootste deel zo ongezellig mogelijk ingericht. Vooral in de avonduren vervalt men in de holle ruimten gemakkelijk in een droefgeestig gepeins. Maar vroeg of laat klinkt dan ergens uit het plafond de stem van een hese, vermoeide dame die de reizigers oproept zich naar een bepaalde plaats te begeven. De reizigers doen dat en worden dan niet zelden bijgedreven in een hok. Daar staan ze weer. En zij wachten maar, vijf, tien, vijftien minu-

ten. Men voelt zich gelijk een schaap en krijgt neiging om te gaan blaten. Wordt men eenmaal losgelaten, dan slaat de schaal vaak naar de andere kant door. Dan wordt men vertroeteld op een uitbundige manier. Ik heb het beleefd, dat er voor de 200 meter die wij van de buitendeur naar het vliegtuig moesten afleggen een speciaal autobusje gereed stond. Bij de ingang van de machine staat een dame om je te verwelkomen en er voor te zorgen, dat je je hoofd niet stoot. En zodra je gezeten bent begint het personeel te draven met zuurtjes of kauwgom en vervolgens word je overladen met eetwaren. De Nederlandse Spoorwegen zouden er niet aan denken alle passagiers tussen Amsterdam en Rotterdam een volledige maaltijd aan te bieden en tussen Utrecht en Arnhem een koude lunch. Maar de vliegmaatschappijen schijnen te menen dat dit zo hoort. Ik ben eens van Hamburg naar Schiphol gevlogen. Dat duurt ongeveer even lang als een treinreisje van Utrecht naar Den Haag. Nauwelijks hadden wij de buikriem vastgemaakt (schnallen heet dat in het Duits en dan voel je meteen, dat je muurvast zit) of een drietal kelnerinnen begon met volledige warme maaltijden te draven. Ter hoogte van de Drentse venen zat ik een osselap te eten, bij Zwolle, Lelystad en Pampus steek je nog gauw wat aardappelen en groente in je mond en wij waren al boven het Y toen het ijs kwam. Hap, hap, Sloterveer. Nog een hap, Haarlemmermeer, boem, geland. Alleen zeer snelle schrokkers konden de maaltijd verwerken. Je vraagt je dan af, wie zo'n maaltijd nodig heeft.

Overigens vind ik vliegen een heerlijke manier van reizen. Het gaat vlug, verwarmd, weliswaar niet zo voordelig als men u wijs tracht te maken, en veel veiliger dan ik elke keer weer vrees. Want ik ben niet bang, maar als ik een kilometer of wat boven de aardoppervlakte hang, denk ik toch wel eens: „Nou moest er toch maar eens een stofje in de carburateur komen.” En dat zo'n geweldig metalen huis met al die passagiers en al die maaltijden door de wind omhoog wordt gehouden, vind ik een moeilijk aanvaardbaar idee. Tenslotte is de lucht toch vrij dun. Als ik boven de wolken vlieg, vind ik het niet meer zo erg. Die vormen een mooi, zacht onderlaagje, waarop het vallen niet zo erg moet zijn.

Een nadeel van het moderne vliegen is, dat je je op 7000 meter hoogte niet meer zo goed kunt oriënteren. Een eenvoudig middelgebergte ziet er even plat uit als de Purmer. En als het vliegtuig tien minuten te vroeg of te laat is zoek je zo honderd kilometer voorbij de goede plaats.

Als ik de plaats van bestemming heb bereikt, denk ik altijd: „Het was weer fijn en ik leef ook nog.” Toch hoef ik voorlopig zo niet te denken. Want een maatschappij had mij voor de heen- en terugreis tegen de civiele prijs van acht gulden verzekerd, dat mijn weduwe f 100.000,— zou krijgen als ik door de wolken viel. Zoiets doet een verzekeringsmaatschappij niet, als men niet tenminste 12.500 heen en weer kan reizen zonder te verongelukken. Nou, daar ben ik nog lang niet aan toe, want, gelijk gezegd, ik vlieg niet zó vaak.

H. H.